

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Maia Sadek

Dömd på sociala medier

En rättsvetenskaplig analys kring förhållandet mellan yttrandefrihet och rätten till personlig integritet i samband med ärekränkning

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Kacper Szkalej

Termin: VT2022

Innehåll

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	5
FÖRKORTNINGAR	7
1 INLEDNING	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte och frågeställningar	9
1.3 Avgränsningar	9
1.4 Metod och material	10
1.4.1 Rättsdogmatisk metod	10
1.4.2 Rättsdogmatisk analys	12
1.5 Forskningsläge	12
1.6 Disposition	13
2 GÄLLANDE RÄTT	14
2.1 Yttrandefrihet	14
2.1.1 Friheten i svensk rätt	14
2.1.2 Europakonventionen	14
2.2 Skydd för personlig integritet	15
2.2.1 Skyddet i svensk rätt	15
2.2.2 Europakonventionen	16
2.3 Rätten till en rättvis rättegång	17
2.3.1 Oskuldspresumtionen	17
2.4 Förtal	18
2.4.1 Brottsbeskrivningen	18
2.4.2 Ansvarsfrihetsregeln	19
2.4.2.1 Försvarlighetsbedömning	19
2.4.2.2 Sanningsbevisning	23
3 ANALYS	24
3.1 Kan publiceringarna utgöra förtal?	24
3.1.1 Utgör publiceringen förtal?	25
3.1.2 Är publiceringen försvarlig?	26
3.1.3 Slutsats	29

3.2	Rättssäkerhet och oskulds-presumtionen	30
4	SLUTSATS OCH AVSLUTANDE REFLEKTION	32
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	33
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	35

Summary

Technological developments and the expanded use of social media has led to, inter alia, new forms of learning and news coverage, as well as new forms of abuse. Online sexual abuse of children has become more common in recent years. This occurs through the usage of chat apps and has led to the creation of websites and social media accounts aimed at countering this by singling out individuals for being prone to having sexual relationships with children. Thus, men are identified as sexual offenders online. The question now is whether this is compatible with Swedish law or whether it can be considered defamation.

The aim of this paper is primarily to examine the relationship between freedom of speech and the right to privacy in relation to the labelling of people as sex offenders online. To achieve this aim, the Instrument of Government (1974:152) and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, among others, have been examined. The conclusion drawn is that freedom of speech must give way to the protection of the individual's right to privacy in situations where a person is presented as a sex offender in front of a wide audience on the internet. This conclusion is concretised and exemplified in the third chapter of this paper, which examines whether it is justifiable to publish information online about men who are considered likely to have sexual relations with children in order to prevent potential abuse.

Another main objective is to investigate whether the abovementioned situation is legally certain and secure with regard to the presumption of innocence. Therefore, it is concluded that the various websites and accounts created to single out men as likely to have sexual relations with children in fact constitute a so-called People's Court and violate the interests protected by the presumption of innocence.

Sammanfattning

Den tekniska utvecklingen och den ökade användningen av sociala medier har lett till nya former av bland annat lärande och nyhetsförmedling, men även nya former av övergrepp. Under senare år har sexuella övergrepp gentemot barn online blivit allt vanligare. Detta sker genom att äldre män kontakter barn via appar med chattfunktioner och har lett till att hemsidor och konton på sociala medier skapats i syfte att motverka detta genom att utpeka personer som benägna att ha sexuella relationer till barn. Därigenom utpekats alltså män som sexualbrottslingar online. Frågan är numera huruvida detta är förenligt med den svenska lagen eller om det kan anses utgöra förtal.

Syftet med denna uppsats är främst att undersöka förhållandet mellan yttrandefriheten och rätten till personlig integritet i samband med utpekandet av personer som sexualbrottslingar online. För att uppnå detta syfte har bland annat bestämmelserna i regeringsformen (1974:152)¹ och den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna² undersökts. Slutsatsen som dras är att yttrandefriheten får ge vika för att skydda enskildas rätt till personlig integritet i situationer då en person utpekats som sexualbrottsling inför en bred publik på internet. Denna slutsats konkretiseras och exemplifieras i uppsatsens tredje kapitel där det undersöks huruvida det är försvarligt att publicera information online om män som anses vara benägna att ha sexuella relationer till barn för att hindra eventuella övergrepp.

Ett annat syfte med uppsatsen är att undersöka huruvida ovan angivna förhållande är rättssäkert med beaktande av oskuldspresumtionen. I detta hänseende konkluderas att de olika hemsidor och konton som skapas för att utpeka män som benägna att ha sexuella relationer med barn i själva verket

¹ Hädanefter ”RF”.

² Hädanefter ”Europakonventionen”.

utgör en så kallad folkdomstol och kränker de intressen som skyddas av oskuldspresumtionen.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
HD	Högsta domstolen
RF	Regeringsformen (1974:152)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Förtalsbrottet blev under hösten 2017 i samband med metoo-rörelsen aktuellt på ett sätt som det tidigare inte varit. Rättstillämpande instanser runtom i världen fick i samband med detta frågan kring vilket som väger tyngre i förhållande till påstådda sexualbrott: yttrandefriheten eller rätten till personlig integritet?

Antalet barn som utsätts för sexuella övergrepp online genom olika plattformar med chattfunktioner ökar ständigt.³ På grund av detta har det under senare tid skapats olika hemsidor och konton på sociala medier som syftar till att varna allmänheten och hindra eventuella framtida sexualbrott genom att utpeka personer som benägna att ha sexuella relationer med barn. Personerna bakom kontona och hemsidorna låtsas vara barn och har regelbunden kontakt med äldre män. Konversationerna är ofta av sexuell karaktär och olika sexuella handlingar och kroppsdelar, exempelvis rumpa, bröst och könsdelar, kommer på tal. När en viss tid har gått planerar ”barnet” och den äldre mannen en träff och under träffen konfronteras den äldre mannen av de vuxna personerna. Konfrontationen dokumenteras och publiceras tillsammans med utdrag ur chatthistorik samt bilder som männen har skickat. Konversationerna och bilderna är i många fall explicita och ansikten och könsdelar censureras inte. Männens namn och efternamn, samt orten som de befinner sig i, framgår oftast av inläggen. Även här ställs samma fråga. Vilket väger mer i förhållande till eventuella sexualbrott: yttrandefriheten eller rätten till personlig integritet?

³ Kallenberg, Jan: ”Sexuella övergrepp på nätet ger svåra sår i själen”, 1177 Vårdguiden 2020-11-25, <<https://www.1177.se/Vastra-Gotaland/liv--halsa/vald-overgrepp-och-sexuella-trakasserier/sexuella-overgrepp-pa-natet-ger-svara-sar-i-sjalen/>>, besökt 2022-05-17.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka förhållandet mellan yttrandefriheten och rätten till personlig integritet i samband med utpekandet av personer som sexualbrottslingar online. Huruvida förhållandet är rättssäkert med beaktande av oskuldspresumtionen är en central fråga för undersökningen. För att uppnå syftet ska följande frågeställningar besvaras:

- I. Till vilken grad kan inskränkningar av yttrandefriheten vara godtagbara med hänsyn till den personliga integriteten?
- II. Är det försvarligt att publicera information som utpekar någon som sexualbrottsling online, i syfte att varna andra för personen?
- III. Hur påverkas rättssäkerheten av att en viss person utpekas som sexualbrottsling online?

1.3 Avgränsningar

Med tanke på uppsatsens omfattning och syfte har det varit nödvändigt att avgränsa bort vissa aspekter. Förtalsbrottet enligt yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469) och tryckfrihetsförordningen (1949:105) kommer att bortses från och fokus läggs i stället på förtalsbestämmelsen i 5 kap. 1 § brottsbalken (1962:700)⁴. Uppsatsen undersöker heller inte grovt förtal enligt 5 kap. 2 § BrB eller brottet olaga integritetsintrång enligt 4 kap. 6 c §.

Uppsatsen är även avgränsad i vissa processuella och civilrättsliga avseenden. De särskilda åtalsreglerna för förtal och rätten till skadestånd kommer inte att redogöras för. Även det internationella perspektivet lämnas utanför uppsatsens ram trots att inlägg som publiceras online ofta har en gränsöverskridande verkan.

⁴ Hädanefter ”BrB”.

Det hade varit intressant att undersöka hur brottsprovokation och social adekvans skulle påverka bedömningen kring huruvida förtal har begåtts, men på grund av uppsatsens omfattning har detta inte varit möjligt. Av samma anledning förs heller ingen diskussion kring uppsåt.

1.4 Metod och material

Denna uppsats syftar främst till att undersöka förhållandet mellan yttrandefriheten och rätten till personlig integritet. För att undersöka gällande rätt har den rättsdogmatiska metoden och en rättsdogmatisk analys använts.

1.4.1 Rättsdogmatisk metod

För att besvara de frågeställningar som sätter ramen för uppsatsen används den rättsdogmatiska metoden i kapitel två, med undantag för avsnitt 2.4.2.1 där rättsdogmatisk analys används. Den rättsdogmatiska metoden går ut på att undersöka gällande rätt i syfte att kunna fastslå vad som gäller i förevarande fall. Genom undersökning av gällande rätt används också de allmänt accepterade rättskällorna, alltså lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och doktrin.⁵ Fokus kommer i detta avseende främst läggas på lagstiftning, lagförarbeten och doktrin, eftersom det saknas praxis för situationen då någon utpekats som sexualbrottsling online.

Genom att använda sig utav lagförarbeten får man en mer djupgående förståelse för lagstiftningen och dess syfte, vilket därigenom möjliggör en ändamålsenlig tolkning av bestämmelserna. I denna uppsats har bland annat SOU 1975:75 *Medborgerliga fri- och rättigheter* varit av stor betydelse för undersökningen av yttrandefriheten och rätten till personlig integritet. Även doktrin har använts för att studera dessa rättigheter, vilket vidgar utrymmet för egna reflektioner och egen argumentation. Doktrin har ett lägre rättskällevärde och kan därför ifrågasättas mer. Hans-Gunnar Axbergers⁶ bok

⁵ Kleinman (2018), s. 21.

⁶ Professor i konstitutionell rätt vid Stockholms universitet.

Yttrandefrihetsgrundlagarna har använts för att utreda rätten till yttrandefrihet och för att undersöka rätten till personlig integritet har utgångspunkten varit Hans Danelius⁷ bok *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*.

Danelius bok har även använts för att undersöka oskuldspresumtionen, tillsammans med Karol Nowaks⁸ verk *Oskyldighetspresumtionen*. Detta verk är visserligen från 2003, men en mer aktuell bok finns inte. Dessutom är de rättskällor där presumtionen skyddas desamma som de var under 2003, vilket medför att boken är fortsatt relevant. För att komplettera litteraturen har även prop. 2009/10:80 *En reformerad grundlag* och prop. 2017/18:58 *Genomförande av oskuldspresumtionsdirektivet* använts.

För att utreda förtalsbestämmelsen har Mats Dahlström⁹, Anette Strand Westerlund¹⁰ och Gösta Westerlunds¹¹ bok *Brott och påföljder: en lärobok i straffrätt om Brottsbalken* samt Nils Jareborg¹², Sandra Friberg¹³, Petter Asp¹⁴ och Magnus Ulvängs¹⁵ bok *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten* använts. Böckerna är främst författade av framstående jurister med kunskap i området och de uppdateras fortlöpande, vilket gör att de bedöms som betrodda och aktuella källor. Som komplement till dessa allmänt accepterade verk har även prop. 1962:10 *Med förslag till brottsbalk* använts.

⁷ Rättschef i Utrikesdepartementet, ambassadör i Haag samt domare i Högsta domstol och ordförande i Lagrådet.

⁸ Universitetslektor, tidigare föreståndare för mastersprogrammet i mänskliga rättigheter samt forskare i mänskliga rättigheter vid Juridiska institutionen vid Lunds universitet.

⁹ Rådman.

¹⁰ Juris licentiat och tidigare verksam inom kriminalvården.

¹¹ Före detta universitetslektor i straffrätt vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet.

¹² Professor emeritus i straffrätt vid Uppsala universitet.

¹³ Universitetslektor Docent i civilrätt på Juridiska institutionen vid Uppsala universitet.

¹⁴ Professor i straffrätt vid Uppsala universitet, professor i straffrätt vid Stockholm universitet samt justitieråd i Högsta domstol.

¹⁵ Professor i straffrätt på juridiska fakulteten vid Uppsala universitet.

1.4.2 Rättsdogmatisk analys

Det finns skilda åsikter kring tillämpningen av den rättsdogmatiska analysen, men jag utgår från det som Jan Kleineman¹⁶ skriver i boken *Juridisk metodlära*. Kleineman anger att man i en analys som följer av en rättsdogmatisk utredning gör skillnad mellan en *de lege lata*-argumentation, en utredning av hur rättsläget ser ut, och en *de lege ferenda*-argumentation, en utredning med förslag på lösningar till oklara rättsfrågor.¹⁷ I merparten av denna uppsats är utgångspunkten en *de lege lata*-argumentation då syftet med studien är att undersöka det rådande rättsläget. En *de lege ferenda*-argumentation har däremot förts i avsnitt 3.2 och 4 där rättssäkerheten analyseras i förhållande till den uppställda frågeställningen.

Som tidigare nämnt saknas det praxis för situationer då en person utpekats som sexualbrottsling online, men i och med att materialinhämtningen är omfattande i en rättsdogmatisk analys har rättsfall från underrätterna lyfts fram i avsnitt 2.4.2.1. Rättsfallen har valts för att de prövar huruvida utpekanden av personer som sexualbrottslingar på sociala medier utgör förtal i teknisk mening och om det i så fall är försvarligt. I dessa rättsfall har domstolarna dömt på ett enhetligt sätt och bedömningen har även i två fall bekräftats av hovrätten. Hovrättens domar har inte samma tyngd som Högsta domstolens avgöranden och är enligt rättskälleläran inte rättsbildande, men det finns en tendens att följa avgöranden från hovrätterna i frågor som inte varit föremål för Högsta domstolens ställningstagande.¹⁸ Detta innebär att rättsfallen är användbara för att redogöra för rättstillämpningen på området.

1.5 Forskningsläge

Gällande yttrandefriheten och dess inskränkningar har omfattande forskning utförts av främst Hans-Gunnar Axberger. Han konstaterar i boken *Yttrandefrihetsgrundlagarna* att utpekanden av personer online inte sällan

¹⁶ Professor i civilrätt vid Stockholms universitet.

¹⁷ Kleineman (2018), s. 36.

¹⁸ Lehrberg (2021), s. 174.

undgår rättslig prövning, främst på grund av att det finns en viss acceptans för informationsbyte på internet.¹⁹ Gränsdragningen undersöks även av Nils Jareborg m.fl. i boken *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten* där ett kapitel särskilt fokuserar på ärekränkingsbrotten och redogör för bland annat rekvisiten för förtal.²⁰ Gällande den specifika situationen som är föremål för denna uppsats finns det ingen forskning eller rättsliga avgöranden från HD. Detta innebär att det enligt min mening finns ett outforskat område som bör utredas, särskilt med beaktande av att utpekanden av män som sexualbrottslingar online blir allt vanligare.

1.6 Disposition

I uppsatsens andra kapitel redogörs för gällande rätt på de områden som är av relevans för att besvara på frågeställningarna som ställs upp. Här beskrivs yttrandefriheten och rätten till personlig integritet i förhållande till svensk rätt samt Europakonventionen. Vidare behandlas även rätten till en rättvis rättegång och oskuldspresumtionen i detta kapitel. Slutligen återfinns redovisning av förtalsbestämmelsen, inklusive en redogörelse för försvarlighetsbedömningen enligt tings- och hovrättsdomar.

Analysen finns i kapitel tre och inleds med att bedöma om den situation som presenteras i bakgrundsavsnittet²¹ utgör förtal i teknisk mening och om det i så fall anses vara försvarligt. I kapitlet utreds även relationen mellan yttrandefriheten och rätten till personlig integritet i förhållande till utpekande av personer som sexualbrottslingar online. Vidare diskuteras rättssäkerheten i relation till oskuldspresumtionen.

Uppsatsen avslutas med en slutsats och avslutande reflektion där jag bland annat diskuterar idén kring brottsprevention samt förtalsbestämmelsen ur ett *de lege ferenda*-perspektiv.

¹⁹ Axberger (2018), s. 12 f.

²⁰ Jareborg m.fl. (2015), s. 90–112.

²¹ Se avsnitt 1.1.

2 Gällande rätt

2.1 Yttrandefrihet

2.1.1 Friheten i svensk rätt

Yttrandefriheten är en grundlagsskyddad princip och är lagstadgad i RF, samt i yttrandefrihetsgrundlagen och tryckfrihetsförordningen. Principen är en så kallad positiv opinionsfrihet och innebär enligt 2 kap. 1 § RF en frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor.²²

Yttrandefriheten är inte en absolut rättighet utan får i en snäv och proportionerlig omfattning begränsas för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle.²³ Av 2 kap. 23 § RF följer att begränsningar får ske med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott. Med enskildas anseende avses främst de skyddsintressen som ligger bakom ärekränkningssbrotten i 5 kap. BrB.²⁴

2.1.2 Europakonventionen

Europakonventionen är svensk lag i och med lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Dessutom har konventionen särskild ställning inom svensk rätt i och med bestämmelsen i 2 kap. 19 § RF enligt vilken svensk lag eller föreskrift inte får stiftas i strid med konventionen.²⁵

²² Axberger (2019), s. 15.

²³ Jfr. 2 kap. 20–22 §§ och 23 § 2 st. RF; Axberger (2019), s. 15 och 32; Danelius (2015), s. 457 f.

²⁴ SOU 1975:75, s. 204.

²⁵ 2 kap. 19 § RF; SOU 2008:5, s. 91–94.

Yttrandefriheten regleras i art. 10 Europakonventionen. Rätten innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Yttrandefriheten har av Europadomstolen beskrivits som en av demokratins grundpelare, vilket återspeglas i den svenska författningen där det i 1 kap. 1 § RF stadgas att den svenska folkstyrelsen bland annat bygger på fri åsiktsbildning.²⁶

Principen är inte absolut utan får i vissa fall begränsas. En inskränkning måste vara angiven i lag och i ett demokratiskt samhälle vara nödvändigt med hänsyn till den nationella säkerheten; den territoriella integriteten eller den allmänna säkerheten; till förebyggande av oordning eller brott; till skydd för hälsa eller moral; till skydd för andra personers goda namn och rykte eller rättigheter; för att förhindra att förtroliga underrättelser sprids eller för att upprätthålla domstolarnas auktoritet och opartiskhet.²⁷ Skyddet av hälsa och moral eller av annans goda namn eller rykte eller rättigheter innebär ett skydd mot ärekränkning och förtal.²⁸

2.2 Skydd för personlig integritet

2.2.1 Skyddet i svensk rätt

Den personliga integriteten anses som grundläggande i ett demokratiskt samhälle och omnämns därför i målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § 4 st. RF där det framgår att det allmänna ska värna den enskildes privatliv och familjeliv.²⁹ Denna bestämmelse är inte bindande vid myndighetsutövning, men innebär att myndigheterna bör beakta den enskildes intressen.³⁰

²⁶ Se bland annat *Handyside mot Förenade Konungariket*, mål no. 5493/72, 7 december 1976; Axberger (2019), s. 32.

²⁷ Se art. 10.2 Europakonventionen.

²⁸ Danelius (2015), s. 458 ff.

²⁹ SOU 1975:75, s. 168.

³⁰ Prop. 1975/76:209, s. 129 ff.

Rätten till personlig integritet har vidare ett visst skydd i de grundläggande fri- och rättigheterna som föreskrivs i 2 kap. RF. Där finns bland annat ett allmänt rättsligt verkande skydd i 6 § som skyddar den enskilda mot åtgärder från det allmännas sida. Däremot gäller detta skydd inte mot åtgärder som en annan enskild individ vidtar.³¹ Skyddet är vidare även tillgodosett genom bestämmelserna i Europakonventionen.³²

2.2.2 Europakonventionen

Europakonventionen innehåller en del bestämmelser som skyddar den enskildes privatliv, främst genom det allmänna skyddet i art. 8.³³ Artikeln stadgar att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Denna rätt får endast inskränkas med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet; den allmänna säkerheten eller landets ekonomiska välstånd; till förebyggande av oordning eller brott; till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter. Bestämmelsen medför både negativa och positiva förpliktelser för staten, vilket innebär att staten dels måste avhålla sig från att göra ingrepp i rättigheten, dels måste vidta åtgärder för att skydda denna.³⁴

Rätten omfattar skydd för en persons rykte och det finns alltså ett särskilt skydd mot förtal eller nedsättande uppgifter. Detta står ofta i konflikt med yttrandefriheten. I sådana situationer måste en avvägning göras mellan de olika intressena för att fastställa vilket som är mer skyddsvärt i varje enskild situation.³⁵ När en sådan avvägning ska göras betraktas det allmänna intresset av att negativ information eller nedsättande omdömen om en person publiceras. Hänsyn ska också tas till om det är fråga om en offentlig person och om uppgifterna varit sanna eller lämnats i god tro.³⁶ Europadomstolen har

³¹ Prop. 2009/10:80 s. 171 ff.

³² Jfr. 2 kap. 19 § RF; SOU 2008:5, s. 91–94.

³³ Ibid, s. 364.

³⁴ Ibid, s. 365.

³⁵ Ibid, s. 458

³⁶ Ibid, s. 374.

vidare fastslagit att man även måste beakta journalisters stora frihet att rapportera händelser av allmänt intresse, samt den utpekade personens möjlighet att försvara sig och kommentera utpekandet.³⁷

2.3 Rätten till en rättvis rättegång

I 2 kap. 11 § 2 st. RF framgår att en rättegång ska genomföras rättvist och inom skälig tid. Vid utformningen av grundlagsbestämmelsen användes innehållet i art. 6 Europakonventionen och dess uttolkning som vägledning.³⁸ Av art. 6 framgår att var och en ska, vid prövning av vederbörandes civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot denne för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättas enligt lag. Artikeln innehåller även ett uttryck för offentlighetsprincipen och oskuldspresumtionen, samt minimirättigheter för var och en som blivit anklagad för brott.³⁹

2.3.1 Oskuldspresumtionen

Oskuldspresumtionen⁴⁰ är en grundläggande straffrättslig princip och omfattar en rätt för den misstänkte att bli behandlad som oskyldig genom hela det straffprocessuella förfarandet fram till en eventuell fällande dom.⁴¹ Alla misstänkta presumeras alltså vara oskyldiga vilket motiveras med upprätthållandet av rättssäkerheten.⁴²

Den svenska rättsordningen har inte en uttrycklig stadfästelse av oskuldspresumtionen, men den framgår till viss del av 2 kap. 11 § RF.⁴³ Presumtionen har även inkorporerats och blivit lagfäst genom art. 6.2 Europakonventionen där det stadgas att var och en som blivit anklagad för

³⁷ *Bergens Tidende m.fl. mot Norge*, mål no. 26132/95, 2 maj 2000; *Dalban mot Rumänien* [GC] mål no. 28114/95, 28 september 1999; *Selistö mot Finland*, mål no. 56767/00, 16 november 2004.

³⁸ Prop. 2009/10:80 s. 159.

³⁹ Se art. 6 Europakonventionen.

⁴⁰ Kallas även oskyldighetspresumtionen.

⁴¹ Nowak (2003), s. 19.

⁴² *Ibid*, s. 31 f.

⁴³ Prop 2017/18:58 s. 12; prop. 2009/10:80 s. 160.

brott skall betraktas som oskyldig till dess hans skuld lagligen fastställts.⁴⁴ Presumtionen återfinns även i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna art. 48.1 och enligt art. 52.3 har presumtionen samma innebörd och räckvidd som den i Europakonventionen.⁴⁵ Utöver detta har EU även antagit ett direktiv, det så kallade oskuldspresumtionsdirektivet⁴⁶, som har inkorporerats i svensk rätt och särskilt syftar till att stärka och upprätthålla presumtionen.⁴⁷

2.4 Förtal

Ärekränkingsbrotten regleras i 5 kap. BrB och omfattar uppsåtsbrotten förtal och förolämpning.⁴⁸ Syftet med kriminaliseringen av ärekränkning är att skydda den enskilda mot obehöriga angrepp och innebär ofta en inskränkning av yttrandefriheten.⁴⁹

2.4.1 Brottbeskrivningen

Förtal regleras i 5 kap. 1 § BrB och brottet innebär att en person utpekar någon annan som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning.⁵⁰ För att brottet ska anses fullbordat ska en nedsättande uppgift som utpekar en viss identifierbar och levande människa lämnas till en annan person än den ärekränkta.⁵¹

För att ett påstående ska anses innehålla en uppgift krävs det att påståendet har en sådan bestämdhet att dess sanningshalt kan prövas.⁵² Som huvudregel

⁴⁴ Jfr. 2 kap. 19 § RF.

⁴⁵ Nowak (2003), s. 101.

⁴⁶ Se Europaparlamentets och rådets direktiv 2016/343/EU av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden.

⁴⁷ Prop. 2017/18:58 s. 5; Oskuldspresumtionsdirektivet art. 1.

⁴⁸ 5 kap. 1 och 3 §§ BrB.

⁴⁹ Dahlström, Strand Westerlund & Westerlund (2020), s. 169.

⁵⁰ Se 5 kap. 1 § BrB.

⁵¹ Jareborg m.fl. (2015), s. 92 och 97.

⁵² Ibid, s. 95.

saknar det betydelse om uppgiften är sann eller osann, men för att bli fri från ansvar enligt bestämmelsens andra stycke krävs det att sanningshalten ska kunna kontrolleras.⁵³

När man bedömer om ett yttrande är nedsättande ska hänsyn tas till den uppfattning som är rådande i samhället i dess helhet samt i de speciella kretsar som personen tillhör. En uppgift anses vara ägnad att utsätta någon för andras missaktning om uppgiften duger för det ändamålet.⁵⁴ Som exempel på sådana uppgifter nämns i brottsbeskrivningen att utpeka en person som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt och även i dessa fall måste uppgiften vara ägnad att utsätta den utpekade för andras missaktning. För att utpeka någon som brottslig räcker det alltså inte med att beskylla någon för ett brott av mindre allvarlig art och för att utpeka en person som klandervärd i sitt levnadssätt måste man beskylla någon för upprepade gärningar som karakteriserar den utpekades livsföring och inte enbart en enstaka gärning.⁵⁵

2.4.2 Ansvarsfrihetsregeln

Förtalbestämmelsens andra stycke innehåller en ansvarsfrihetsregel som, med hänsyn till yttrandefriheten, väsentligt inskränker brottsbeskrivningen. Regeln omfattar situationer då en person var skyldig att uttala sig eller det med hänsyn till omständigheterna var försvarligt att lämna uppgift om saken.⁵⁶

2.4.2.1 Försvarlighetsbedömning

För att man ska gå fri från ansvar måste en försvarlighetsbedömning göras. Som tidigare konstaterat är det försvarligt att lämna uppgifter om det föreligger en skyldighet att uttala sig, exempelvis vid vittnesmål, polisförhör och olika typer av anmälningsskyldighet. Ett visst utrymme för misstag medges, men uppgiften bör vara relevant i sammanhanget.⁵⁷

⁵³ Dahlström, Strand Westerlund & Westerlund (2020), s. 171 f.

⁵⁴ Ibid, s. 170.

⁵⁵ Ibid, 170 f.; Jareborg m.fl. (2015), s. 92–94.

⁵⁶ Se 5 kap. 1 § 2 st. BrB.

⁵⁷ Axberger (2019), s. 124.

Det kan även vara försvarligt att lämna uppgifter i andra sammanhang och bland annat yttrandefriheten måste beaktas vid bedömningen. Det måste finnas utrymme för offentlig debatt i allmänna angelägenheter och även andra samhällseliga, kulturella och vetenskapliga frågor måste få ventileras, även om enskilda personer i viss mån angrips. Yrkesmässig nyhetsförmedling avser den rutinmässiga strömmen av nyheter och det är alltså ett samhällsintresse att nyhetsförmedlingen är sanningsenlig och fullständig, men i detta begrepp ingår inte sensations- eller skandaljournalistik.⁵⁸ Vid försvarlighetsbedömningen ska man i princip bortse från om uppgiften som har lämnats är sann eller om den som lämnat uppgiften hade skälig grund för den och i stället utgå från att uppgiften är sann för att inte påverkas av kännedom om uppgiftens sanningshalt. Sanningshalten prövas först om det konstateras att uttalandet har varit försvarligt.⁵⁹

Aktualitet är även av betydelse vid bedömningen och det kan exempelvis vara brottsligt att omtala gamla brottmålsdomar medan det torde vara tillåtet att diskutera nya domar eller att som varning fästa andras uppmärksamhet på att någon har begått eller misstänkts ha begått ett grövre brott. Det sistnämnda kan anses vara försvarligt exempelvis om uppgiften sprids med syftet att förebygga att någon skadas.⁶⁰ Detta undantag kan emellertid endast göras gällande när varningen är relevant i den konkreta situationen.⁶¹

Vid försvarlighetsbedömningen lägger domstolen särskilt vikt vid hur och när en nedsättande uppgift har lämnats, samt dess syfte och sammanhang.⁶² I situationer som rör utpekandet av en person som sexualbrottsling är det två syften som ofta nämns, dels att berätta om det maktmissbruk som uppgiftslämnaren påstår sig ha varit med om, dels att varna andra människor

⁵⁸ Prop. 1962:10, s. B 144.

⁵⁹ Jareborg m.fl. (2015), s. 98; NJA 2014 s. 808 p. 15.

⁶⁰ Jareborg m.fl. (2015), s. 98 ff.

⁶¹ Dahlström, Strand Westerlund & Westerlund (2020), s. 172.

⁶² Jareborg m.fl. (2015), s. 98 ff.; NJA 1987 s. 285.

för den utpekade personen.⁶³ Det förstnämnda syftet brukar ofta presenteras i samband med metoo-rörelsen och Solna tingsrätt konstaterade att det inte är straffbart att för andra beskriva en händelse där man blivit utsatt för övergrepp eller annan kränkande behandling. Det som kan vara straffbart är att i sammanhanget peka ut en annan person som gärningsman.⁶⁴ Det är alltså publiceringen av namnet eller utpekandet av denne som kan göra agerandet straffbart som förtal, inte berättelsen som sådan. Stockholms tingsrätt konstaterade förvisso att offentliggörandet av namnen kan ha bidragit till uppmärksamhet, men konkluderade att detta inte innebär att det utan vidare kan anses försvarligt att namnge enskilda personer.⁶⁵ I båda fallen uttrycker tingsrätterna att syftet hade kunnat uppnås utan att behöva utpeka någon och även Svea hovrätten har dragit denna slutsats.⁶⁶ Likaså har Svea hovrätt ansett att det inte varit nödvändigt att publicera den utpekades identitet när syftet varit att varna andra för den utpekade personen, samt att det hade varit möjligt att berätta sin version av händelsen till en mindre grupp med vänner och bekanta i stället för att sprida den till en större krets.⁶⁷

Uppgiftens innehåll har vidare betydelse vid försvarlighetsbedömningen. Om uppgiften inte innehåller en detaljerad beskrivning av vad personen menar har hänt, kan läsarna enligt Solna tingsrätt inte själva dra några slutsatser om påståendet och det är i stället ett rent, rakt och onyanserat utpekande av någon som brottslig person.⁶⁸ Däremot kan detaljerade uppgifter i vissa fall tala emot att uttalandet har varit försvarligt då det kan ge läsaren ett negativt intryck av en situation, exempelvis att den utpekade personens handlingar har lett till att någon har begått självmord.⁶⁹ Högsta domstolen har även konstaterat att domstolen måste ta hänsyn till vilken tydlighet som den aktuella personen

⁶³ Jfr. Svea hovrätt dom den 24 mars 2021, mål nr B 8626–19; Stockholms tingsrätt dom den 9 december 2019, mål nr B 1755–18.

⁶⁴ Se Solna tingsrätt dom den 24 mars 2020, mål nr B 2985–19.

⁶⁵ Se Stockholms tingsrätt dom den 9 december 2019, mål nr B 1755–18.

⁶⁶ Jfr. Svea hovrätt dom den 24 mars 2021; Solna tingsrätt dom den 24 mars 2020, mål nr B 2985–19; Stockholms tingsrätt dom den 9 december 2019, mål nr B 1755–18.

⁶⁷ Jfr. Svea hovrätt dom den 15 april 2021, mål nr B 12848–20.

⁶⁸ Jfr. Solna tingsrätt dom den 24 mars 2020, mål nr B 2985–19.

⁶⁹ Jfr. Stockholms tingsrätt dom den 9 december 2019, mål nr B 1755–18.

utpekats i.⁷⁰ Slutligen är även anklagelsens art av betydelse och bland annat Svea hovrätt har betonat att situationer då uppgifter innehåller såväl personens egna samt övriga personers påstådda upplevelser talar emot att uttalandet eventuellt kan anses vara försvarligt.⁷¹

En annan omständighet som kan vara av betydelse vid försvarlighetsbedömningen är om utpekandet rör en offentlig person. Politiker och andra så kallade offentliga personer, samt de som själva framträtt i den offentliga debatten, får som regel anses tåla mer i form av publiceringar av negativa uppgifter än okända privatpersoner.⁷² Detta förutsätter däremot att det som publicerats är relevant och har ett samband med det som legitimerar publicitet kring personen i fråga.⁷³

För att brottet ska fullbordas krävs det som sagt att den nedsättande uppgiften lämnas till en annan person än den ärekränkta. Spridningens omfattning är något som domstolarna beaktar vid försvarlighetsbedömningen och kan få betydelse när det gäller brottets svårhetsgrad.⁷⁴ Gällande förtal på sociala medier har Svea hovrätt och Solna tingsrätt bland annat beaktat om inlägget har publicerats i slutna grupper, hur många medlemmar gruppen i så fall har och vilken målgrupp den slutna gruppen riktar sig emot.⁷⁵ När uttalandet rör en offentlig person måste man vidare även ta hänsyn till att spridningen eventuellt är mer omfattande.⁷⁶

⁷⁰ Jfr. NJA 1987 s. 285.

⁷¹ Se Svea hovrätt dom den 24 mars 2021, mål nr B 8626–19; jfr. Stockholms tingsrätt dom den 9 december 2019, mål nr B 1755–18; jfr. Södertörns tingsrätt dom den 2 december 2019, mål nr 3405–18.

⁷² Jareborg m.fl. (2015), s. 99 f.

⁷³ Axberger (2019), s. 124; Stockholm tingsrätt dom den 9 december 2019, mål nr B 1755–18.

⁷⁴ NJA 2014 s. 808 pt. 7; Svea hovrätt dom den 24 mars 2021, mål nr B 8626–19; Solna tingsrätts dom den 24 mars 2020, mål nr B 2985–19.

⁷⁵ Jfr. Svea hovrätt dom den 24 mars 2021, mål nr B 8626–19, där spridning i två grupper som riktar sig till kvinnor i samma bransch som målsägande inte ansågs vara försvarligt; jfr. Solna tingsrätts dom den 24 mars 2020, mål nr B 2985–19, där spridning i en grupp med 600 medlemmar inte ansågs vara försvarligt.

⁷⁶ Jfr. Svea hovrätt dom den 15 april 2021, mål nr B 12848–20; Svea hovrätt dom den 24 mars 2021, mål nr B 8626–19.

2.4.2.2 Sanningsbevisning

Om rätten kommer fram till att den tilltalade har varit skyldig att uttala sig eller om det av någon annan anledning med hänsyn till omständigheterna varit försvarligt för denne att göra det, ska domstolen pröva om de lämnade uppgifterna har varit sanna eller om den tilltalade hade skälig grund för dem.⁷⁷ Detta är en förutsättning för ansvarsfrihet och kan inte detta visas är förtal begått.⁷⁸ Vid denna bedömning ska hänsyn tas till det som var känt då uppgiften lämnades samt uppgiftens innehåll.⁷⁹ Däremot kan det i vissa fall vara relevant att undersöka vad som har skett efter utpekandet av personen, exempelvis när uppgiften handlar om karaktärsdrag eller handlingsbenägenheter.⁸⁰

⁷⁷ Se 5 kap. 1 § 2 st. BrB.

⁷⁸ Jareborg m.fl. (2015), s. 100 f.; prop 1962:10 s. B 145.

⁷⁹ Dahlström, Strand Westerlund & Westerlund (2020), s. 172.

⁸⁰ Jareborg m.fl. (2015), s. 101.

3 Analys

Frågan om yttrandefrihetens förhållande till den personliga integriteten är en avvägningsfråga som kan likställas med försvarlighetsbedömningen som förs vid prövning av förtal. Därför är det viktigt att beakta syftet med förtalsbestämmelsen i samband med varje enskild situation. Syftet med denna uppsats är att undersöka förhållandet mellan yttrandefriheten och rätten till personlig integritet i förhållande till utpekande av personer som sexualbrottslingar. I detta sammanhang kan först konstateras att förtalsbestämmelsen inte syftar till att förhindra eller straffa brottsoffer som berättar sina historier, utan innebär ett skydd mot kränkning av en persons integritet.

I följande avsnitt ska en analys föras kring huruvida inlägg där en person utpekats som sexualbrottsling i syfte att motverka sexuella övergrepp mot barn kan utgöra förtal i enlighet med hur domstolarna tidigare har dömt i situationer då en person utpekats som sexualbrottsling online. När detta har klargjorts ska en diskussion om rättssäkerheten föras med utgångspunkt i oskuldspresumtionen.

3.1 Kan publiceringarna utgöra förtal?

Omständigheterna som sätter ramen för uppsatsen framgår av det inledande kapitlet⁸¹, men kan sammanfattas med följande: Vuxna människor låtsas vara barn och skriver till äldre män via olika plattformar med chattfunktioner. Konversationerna är av sexuell karaktär och resulterar i en konfrontation mellan de vuxna människorna och männen. Konfrontationen publiceras sedan online tillsammans med explicita och ocensurerade bilder och chattar, i syfte att varna allmänheten och förhindra eventuella sexualbrott mot barn.

⁸¹ Se avsnitt 1.1.

För att avgöra om publiceringarna kan medföra straffansvar enligt förtalsbestämmelsen ska jag först undersöka om inläggen har utpekats någon som brottsling eller klandervärd i sitt levnadssätt med ändamålet att utsätta denne för andras missaktning. Om så är fallet ska jag ta ställning till om det finns grund för att bli fri från ansvar enligt bestämmelsens andra stycke. Jag ska då undersöka om det förekommit en skyldighet att uttala sig eller om det av någon annan anledning med hänsyn till omständigheterna varit försvarligt att göra det. Om förutsättningarna för ansvarsfrihet inte uppfylls finns det ingen anledning att pröva om det som uppkommer av publiceringarna är sant eller om det föreligger skälig grund för uppgifterna.

3.1.1 Utgör publiceringen förtal?

För att avgöra om ett utpekande av en person utgör förtal måste först undersökas huruvida den utpekade personen går att identifiera. Som tidigare konstaterats framgår det av de flesta inläggen som undersöks vad den utpekade personen har för namn och efternamn, samt personens vistelseort och även bilder på personen. Enligt min mening torde sådan information räcka för att identifiera en person och rekvisitet är därmed uppfyllt. Dessutom bör inläggen anses innehålla uppgifter med sådan bestämdhet att deras sanningshalt kan prövas.

Vidare ska en objektiv bedömning av uppgiften göras för att avgöra om publiceringen var ägnad att utsätta någon för andras missaktning. Man tittar alltså på om uppgiften *typiskt sett* har ett sådant ändamål. I denna situation har de olika plattformarna syftet att konfrontera och publicera information om de personer som anses benägna att ha sexuella relationer till barn. I allmänhet kan konstateras att det av samhället anses vara klandervärd att ha sexuella relationer med barn. Dessutom är ett sådant beteende ett brott av allvarlig art inom svensk rätt och enligt min mening innebär detta att männen utpekade som eventuella sexualbrottslingar. Det råder inget tvivel om att ett påstående om att någon är sexualbrottsling innefattar ett utpekande av personen som brottslig i den mening som avses i förtalsbestämmelsen. Även detta rekvisit får därmed anses vara uppfyllt.

Slutligen är det ostridigt att uppgiften har spridit sig då inläggen är publicerade online. Förtalsbrottet har därmed fullbordats.

3.1.2 Är publiceringen försvarlig?

Det andra steget i bedömningen är att avgöra huruvida det har förekommit en skyldighet att yttra sig eller om det med beaktande av andra omständigheter har varit försvarligt. Det kan till en början konstateras att det uppenbart inte finns någon skyldighet att publicera inlägg om olika män och huruvida de är benägna att begå sexuella övergrepp gentemot barn. Frågan är därmed huruvida det kan anses vara försvarligt att lämna sådan uppgift och detta ska undersökas genom en intresseavvägning mellan yttrandefriheten och rätten till personlig integritet.

I denna uppsats har fem rättsfall där kvinnor har fällts för förtal eller grovt förtal på grund av att de har utpekats som sexualbrottsling online använts för att undersöka gällande rätt. Av vikt är att beakta att rättsfallen är från tings- och hovrätterna och att de därmed inte har status som prejudikat. Däremot har domstolarna dömt på ett enhetligt sätt och viss slutsats kan därmed dras kring hur rättstillämpningen ser ut i nuläget. Följande försvarlighetsbedömning kommer ha sin utgångspunkt i det som framgår av dessa rättsfall.

Som regel är syftet med utpekandet relevant i försvarlighetsbedömningen och syftet med de olika plattformar som denna uppsats undersöker är att varna allmänheten och förebygga eventuella sexualbrott mot barn. I de undersökta rättsfallen har inget syfte varit tillräckligt motiverat för att yttrandet ska anses vara försvarligt, vare sig det handlar om att framföra sin egen historia och maktmissbruket man påstår sig ha varit med om eller för att varna andra för eventuella brott. Syftet med hemsidan kan därmed inte anses ha en ansvarsbefriande verkan.

Med beaktande av yttrandefriheten ska det enligt Europadomstolen finnas ett stort utrymme för bland annat journalister att rapportera om händelser av

allmänt intresse och i vissa fall kan detta rättfärdiga att enskilda personer angrips. Att hindra eventuella sexualbrott är troligen ett allmänt intresse och domstolen konstaterar förvisso att offentliggörandet av namnen har varit en bidragande faktor till bland annat att metoo-kampanjen uppmärksammades och spreds, men påstår trots detta att man hade kunnat uppnå syftet utan att offentliggöra namnen. Genom att tillämpa detta yttrande analogt kan samma slutsats dras: även om offentliggörandet av de utpekade personernas identitet i viss mån kan anses främja syftet, torde syftet ändå ha kunnat uppnås utan offentliggörandet. Publiceringen av inläggen verkar primärt ha effekten av nyhetsförmedling och riskerar att klassificeras som en sensations- eller skandaljournalistik i stället för yrkesmässig nyhetsförmedling, då syftet redan vid konfrontationen mellan de vuxna personerna som låtsas vara barn och de eventuella männen enligt min mening bör kunna anses uppfyllt.

Då syftet med publiceringarna främst har inslag av brottsprevention bör även spridningen av uppgifterna och hemsidans målgrupp beaktas. När man undersöker hur rätten tidigare har dömt kan det vid första anblick se ut som att utpekandena alltid är oförsvarliga i detta avseende, oavsett hur stor spridningen är eller vilken målgrupp inläggen riktar sig till. Här gäller det däremot att vidga blicken och beakta alla omständigheter i varje enskilt fall. I ett av de undersökta fallen publicerades inlägget i en hemlig Facebook-grupp med ett begränsat antal medlemmar och strikta regler och rätten kom fram till att spridningen var för omfattande för att kunna anses vara försvarlig. Detta beror på att trots att gruppen var begränsad var det 600 medlemmar i gruppen och det hade därmed skett en uppsåtlig spridning till 600 personer. Dessutom hade utpekandet gällt en offentlig person och en vidare spridning får därmed räknas med. I ett annat fall hade yttrandet publicerats i en hemlig Facebook-grupp där målgruppen har varit kvinnor som arbetar i samma bransch som skribenten och den utpekade personen. Även i detta fall rörde det sig om en offentlig person och den tilltalade publicerade inlägget i två grupper med sammantaget ca 9 000 medlemmar, vilket talade emot att utpekandet skulle kunna anses vara försvarligt. Med hänsyn till detta råder det inget tvivel om att spridningen av uppgifterna bör anses vara oförsvarliga

även i fallet som undersöks i uppsatsen. När man besöker en del av de plattformar som är av relevans för undersökningen bemöts man först av ett krav att bekräfta sin ålder och endast personer över 18 år får komma åt innehållet. Vem som helst som uppger sig vara över 18 år har alltså tillgång till hemsidan och spridningen är därmed omfattande. Detta innebär dessutom att hemsidan inte riktar sig till barn, trots att det är barnen i samhället som man försöker skydda.

En aspekt i vilken domstolarna inte har dömt på ett enhetligt sätt är det gällande frågan om yttrandet har innehållit detaljerade uppgifter. I ett fall har domstolen använt bristen på detaljerat innehåll som en försvårande omständighet då läsarna inte själva har kunnat dra en slutsats om påståendet. I ett annat fall har mängden detaljerade uppgifter däremot varit till nackdel för den tilltalade kvinnan då domstolen menar att uppgiften gav läsaren intrycket att ett självmord hade begåtts på grund av den utpekade personens handlingar. Av detta kan slutsatsen dras att uppgiftens innehåll är av stor betydelse för bedömningen och det är viktigt att den innehåller information om händelsen som har motiverat utpekandet, men att denna information är objektiv och endast innehåller uppgifter om personens egna erfarenheter. Detta bekräftas även av att domstolar har reagerat negativt i situationer då ett yttrande innehåller information om både skribentens egna och andra personers erfarenheter. I de olika inläggen publiceras som sagt chatthistorik, bilder och videospelning på konfrontationen och enligt min mening bör innehållet i inläggen anses vara av sådan art att de uppfyller kraven som domstolarna har ställt upp; de är tillräckligt detaljerade för att läsarna själva ska kunna dra en slutsats om påståendena och innehåller inte uppgifter om någon annans erfarenheter. Däremot har det av HD konstaterats att man i bedömningen även ska beakta hur utpekandet har gjorts samt i vilken tydlighet som personen pekas ut. I detta fall har explicita och ocensurerade nakenbilder som männen har skickat till "barnen" publicerats och som tidigare framförts har enligt min mening tillräckligt med information om den utpekade personen publicerats för att en identifikation lätt kan göras. Utöver att bidra till att underlätta identifiering har nakenbilderna en särskild

integritetskänslig karaktär och syftet med publiceringarna hade kunnat uppfyllas utan att inkludera bilderna. Detta talar emot att utpekandena skulle kunna anses vara försvarliga.

Av Europadomstolens praxis framgår att man i försvarlighetsbedömningen ska ta hänsyn till om den utpekade personen har haft möjlighet att försvara sig och kommentera utpekandet. Det finns förvisso skäl att anse att männen som utpekats har haft en sådan möjlighet i samband med konfrontationen då den spelas in och laddas upp. Däremot kan man tycka att överraskningsmomentet har hindrat den utpekade personen från att klart och sansat kunna försvara sig. Enligt mig torde detta kriterium trots detta anses vara uppfyllt, dels med beaktande av konfrontationen, dels då det finns möjlighet att lämna kommentarer under inläggen som publiceras. Den utpekade personen kan alltså kommentera utpekandet och försvara sig direkt på hemsidorna och kontona.

Slutligen bör även skadan beaktas. Det kan konstateras att konsekvenserna av att utpekats som en sexualbrottsling, särskilt i förhållande till barn, kombinerat med publiceringar av nakenbilder och liknande, är betydande för den enskildas anseende, privat- och yrkesliv.

Sammantaget kan alltså konstateras att det inte har funnits en skyldighet att uttala sig gällande de påstådda sexualbrottslingarna och det är heller inte försvarligt. Eftersom jag anser att utlämnandet av uppgifterna inte varit försvarligt ska det inte göras någon ytterligare prövning i skuldfrågan. Jag ska alltså inte pröva om de publicerade uppgifterna är sanna eller om det finns skälig grund för dem.

3.1.3 Slutsats

Utifrån den genomförda undersökningen av rättsläget kan slutsatsen dras att yttrandefriheten får ge vika för att skydda enskildas rätt till personlig integritet i situationer då en person utpekats som sexualbrottsling inför en bred publik på internet. Denna slutsats konkretiseras och exemplifieras av ovan

analys om olika hemsidor och konton på sociala medier som syftar till att utpeka personer som sexualbrottslingar och vars inlägg enligt min mening utgör förtal och inte är försvarliga.

3.2 Rättssäkerhet och oskulds-presumtionen

Som sagt syftar förtalsbestämmelsen inte till att förhindra eller straffa brottsoffer som berättar sina historier, utan innebär ett skydd mot kränkning av en persons ära. När man läser om situationer då kvinnor har blivit dömda för förtal i samband med metoo-rörelsen kan det verka som om förtalsbestämmelsens syfte är att straff och tysta brottsutsatta kvinnor, vilket för många är påfrestande slutsats.

I teorin är det enkelt att dra gränsen mellan rätt och fel; det som är lagligt är rätt och det som är olagligt är fel. Förtal är alltså enligt detta tankesätt alltid fel men i praktiken är denna slutsats laddad med moraliska intressekonflikter och alltså inte lika enkel att dra. Intresset av att skydda andra, primärt barn, från sexuella övergrepp väger tungt och kan därför för många personer rättfärdiga att vuxna människors rykte och goda namn drabbas utan någon rättslig grund. För att klassificeras som brottsling måste man enligt oskuldspresumtionen vara dömd för brott och för att dömas för brott krävs det att det kan bevisas bortom rimligt tvivel att ett brott faktiskt har begåtts. Männerna måste alltså faktiskt ha utfört sexuella övergrepp mot barn och blivit dömda för det för att kunna kallas för sexualbrottsling. Detta system kan klandras för att inte vara tillräckligt preventivt och detta har gjort att många människor tar lagen i egna händer och det bildas därmed en folkdomstol.

Konsekvenserna av att det bildas folkdomstolar är många och leder till att rättsliga grundsatser som genomsyrar den svenska rätten, framför allt legalitetsprincipen och oskuldspresumtionen, läggs åt sidan. Till en början måste hänsyn tas till att majoriteten av landets befolkning inte har en juridisk bakgrund och därmed ofta tolkar och tillämpar lagen på fel sätt. Folkdomstolen har heller inga beviskrav vilket innebär att ogrundade och

falska anklagelser kan leda till social fördömelse som sällan kan återkallas och som dessutom inte kan överklagas.

Oskuldspresumtionen är i formell mening inte tillämplig på privatpersoner och kan alltså inte kränkas av vad någon annan än svenska myndigheter gör. Däremot kränker folkdomstolar de intressen som skyddas av presumtionen, det vill säga personers intresse av att inte utan tillräcklig grund behandlas som brottslingar. Detta innebär att även rättssäkerheten äventyras. Folkdomstolen kan ofta rättfärdiga förtal på grund av samhällets egna moraliska uppfattningar i samband med populismens anda. Detta gäller däremot endast i situationer då en person *inte* har blivit dömd för brott utpekats som brottsling, då oskuldspresumtionen inte tillämpas för en gärning som en person redan har blivit dömd för.

4 Slutsats och avslutande reflektion

Att handla för att motverka sexuella övergrepp mot barn är något som i allmänheten betraktas som heroiskt, trots detta fördöms sådant handlande i vissa fall. Samhällets moral sätts på spetsen vid diskussionen kring förhållandet mellan yttrandefriheten och personlig integritet, särskilt i samband med sexualbrott gentemot barn. I ovan analys har jag dragit slutsatsen att yttrandefriheten får ge vika till förmån för den personliga integriteten i situationer då en person utpekats som sexualbrottsling online och jag har även konstateras att rättssäkerheten tar skada av sådana utpekanden. Däremot kan även lyftas fram att det i min mening finns ett uppenbart behov av åtgärder som *förhindrar* sexualbrott i stället för att endast *bestraffa* dem i efterhand. Självfallet är själva bestraffningen i Sverige grundad i tanken av brottsprevention och inte vedergällning, men idén kring att en person inte kan bli dömd förrän ett brott har begåtts innebär i praktiken att vi inte kan göra något i situationer då vi vet att ett brott kommer eller riskerar att begås. Viss möjlighet finns för att bli dömd för försök till brott, men även i sådana fall krävs det att en person har gjort allt som enligt brottsplanen faller på vederbörande att göra. Enligt min mening är alltså utrymmet för att förhindra eventuella sexuella övergrepp för snävt, särskilt när de sker mot barn. En eventuell förändring som skulle kunna främja detta är att ändra på förtalsbestämmelsen, som i stort sett varit oförändrad sedan den uppkom på 1960-talet, för att anpassa den till dagens samhälle och moral.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Axberger, Hans-Gunnar (2019), *Yttrandefrihetsgrundlagarna: Yttrandefrihetens gränser efter 2019 års grundlagsreform*, 4 uppl., Norstedts juridik.

Dahlström, Mats, Strand Westerlund, Anette & Westerlund, Gösta (2020), *Brott och påföljder: en lärobok i straffrätt om Brottsbalken*, 7 uppl., Bruun juridik AB, Stockholm.

Danelius, Hans (2015), *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 5 uppl., Norstedts Juridik.

Jareborg, Nils, Friberg, Sandra, Asp, Petter & Ulväng Magnus, *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten*, 2., [uppdaterade] uppl., Iustus, Uppsala, 2015.

Kleineman, Jan, "Rättsdogmatisk metod". I: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2. Uppl., Studentlitteratur, Lund 2018.

Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, 13 uppl., Iusté, Uppsala 2021.

Nowak, Karol (2003), *Oskuldighetspresumtionen*, 1 uppl., Norstedts juridik.

Offentligt tryck

Prop. 1962:10 Med förslag till brottsbalk.

Prop. 1975/76:209 Om ändring i regeringsformen.

Prop. 2009/10:80 En reformerad grundlag.

Prop. 2017/18:58 Genomförande av oskuldspresumtionsdirektivet.

SOU 1975:75 Medborgerliga fri- och rättigheter.

SOU 2008:3 Skyddet för den personliga integriteten – Bedömningar och förslag.

SOU 2008:125 En reformerad grundlag, del I.

Elektroniska källor

Kallenberg, Jan: ”Sexuella övergrepp på nätet ger svåra sår i själen”, 1177

Vårdguiden 2020-11-25, <<https://www.1177.se/Vastra-Gotaland/liv--halsa/vald-overgrepp-och-sexuella-trakasserier/sexuella-overgrepp-pa-natet-ger-svara-sar-i-sjalen/>>, besökt 2022-05-17.

Rättsfallsförteckning

Europadomstolen

Bergens Tidende m.fl. mot Norge, mål no. 26132/95, 2 maj 2000.

Dalban mot Rumänien [GC] mål no. 28114/95, 28 september 1999.

Handyside mot det Förenade kungariket, no. 5493/72, 7 december 1976.

Selistö mot Finland, mål no. 56767/00, 16 november 2004.

Tingsrätter

Solna tingsrätt dom den 24 mars 2020, mål nr B 2985–19.

Stockholms tingsrätt dom den 9 december 2019, mål nr B 1755–18.

Södertörns tingsrätt dom den 2 december 2019, mål nr B 3405–18.

Hovrätter

Svea hovrätt dom den 15 april 2021, mål nr. B 12848–20.

Svea hovrätt dom den 24 mars 2021, mål nr B 8626–19.

Högsta domstol

NJA 1987 s. 285.

NJA 2014 s. 808.